

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΡΑΚΗΣ

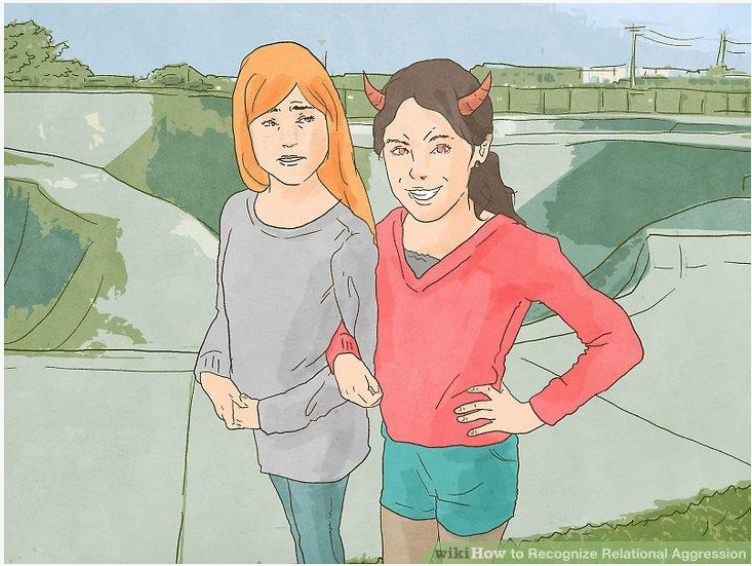
DEMOCRITUS
UNIVERSITY
OF THRACE

Επιθετικότητα σχέσεων: Η «αθέατη» όψη της επιθετικότητας

Κωνσταντίνος Κόκκινος, Καθηγητής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Δημοκρίτειο
Πανεπιστήμιο Θράκης

ΕΣΠΕΡΙΔΑ ΠΙ ΥΠΠΑΝ 7/4/2022

ΔΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

- Εννοιολογική διασάφηση της επιθετικότητας σχέσεων
- Σε τι εξυπηρετεί, ποιες μορφές μπορεί να πάρει και πως εκδηλώνεται
- Ρόλοι εμπλεκομένων
- Αναπτυξιακή πορεία
- Φύλο και επιθετικότητα σχέσεων
- Τα χαρακτηριστικά των θυτών
- Ποιες οι αιτίες του φαινομένου (άτομο, πλαίσιο) και ποιες οι συνέπειες του
- Εντοπισμός στο σχολείο
- Πρακτικές διαχείρισης

ΤΙ ΕΊΝΑΙ Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΧΕΣΕΩΝ (ΕΣ)?

Επιθετικότητα Σχέσεων ή Σχεσιακή Επιθετικότητα - Συμπεριφορές που **υποσκάπτουν** την κοινωνική θέση, τις φιλίες και τις διαπροσωπικές σχέσεις ενός ατόμου μέσω της **χειραγώγησης**, του κοινωνικού αποκλεισμού, του κουτσομπολιού ή της διάδοσης φημών. Τείνει να είναι **συγκεκαλυμμένη, ύπουλη, ανεπαίσθητη** και **αδιόρατη** στα μέλη της ομάδας των συνομηλίκων και συνεπώς δύσκολο να εντοπιστεί.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ & ΕΜΜΕΣΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

- Η **κοινωνική επιθετικότητα** περιλαμβάνει μεγαλύτερο εύρος συμπεριφορών που είναι επιζήμιες στην αυτοεκτίμηση κάποιου, την κοινωνική του θέση, και τη φήμη του (περιλαμβάνει πχ και μη λεκτικές εκφράσεις προσώπου)
- **Έμμεση επιθετικότητα** περιλαμβάνει συμπεριφορές αγνόησης / αδιαφορίας, κοινωνικού αποκλεισμού, παρόμοιες με αυτές της ΕΣ και της κοινωνικής επιθετικότητας αλλά περιλαμβάνει και συμπεριφορές που δεν συνδέονται άμεσα με τη χειραγώγηση των διαπροσωπικών σχέσεων (πχ. το να βάλει κάποιος μια τσίχλα στο κάθισμα ενός άλλου)
- **ΠΡΟΣΟΧΗ!!!** Πρέπει να διακρίνουμε την **ΑΓΕΝΕΙΑ** από την **ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΧΕΣΕΩΝ** (η δεύτερη εμπεριέχει **πρόθεση**)

ΕΣ & ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΣΧΕΣΕΩΝ (ΕΚΣ)

- Οι όροι δεν είναι συνώνυμοι
- **ΕκΣ** – επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές επιθετικότητας σχέσεων στο πλαίσιο μιας σχέσης που διακρίνονται από **ασυμμετρία δύναμης** (πχ, ο στόχος είναι μικρόσωμος ή όχι τόσο δημοφιλής όσο ο επιτιθέμενος)
- Οι συμπεριφορές ΕΣ μπορεί να είναι μεμονωμένες χωρίς την παρουσία ασυμμετρίας δύναμης
- **Η ΕΣ** μπορεί μερικές φορές να γίνει αντιληπτή ως μια διακριτική μορφή εκφοβισμού
- **Ο ΕκΣ** είναι συνήθως προμελετημένος (στοχο-κατευθυνόμενος)
- **Ο ΕκΣ** δεν μελετάται στο πλαίσιο των στενών φιλικών σχέσεων

ΣΕ ΤΙ ΕΞΥΠΗΡΕΤΕΙ ΚΑΙ ΤΙ ΜΟΡΦΕΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΛΑΒΕΙ?

- **Προμελετημένη (εν ψυχρώ)** – στοχο-κατευθυνόμενη για την απόκτηση ή τη διατήρηση κοινωνικής θέσης (έννας μαθητής νευριάζει γιατί κάποιος άλλος είναι πιο δημοφιλής από αυτόν και διασπείρει ψεύδη για το άλλο άτομο)
- **Αντιδραστική (εν θερμώ)** – ως απάντηση σε μια πραγματική η αντιληπτή απειλή και είναι αποτέλεσμα θυμού ή εχθρικότητας (εσφαλμένη κοινωνική νόηση) (ένα παιδί δέχεται συνέχεια πειράγματα και κοροϊδίες από τα άλλα παιδιά και ξεκινά κι αυτό να πειράζει και να κοροϊδεύει για να προστατευτεί).
- **Άμεση** – απροκάλυπτη (πχ απειλές για διακοπή φιλίας, «Δεν θα έρθεις στα γενέθλιά μου»)
- **Έμμεση** – συγκεκαλυμμένη (πχ, διάδοση φημών, ανυπόστατων κατηγοριών ή ψεμάτων)
- **Διαπίστωση:** Η έμμεση ΕΣ συμβαίνει περισσότερο συχνά από την άμεση στους νέους.

Παραδείγματα Συμπεριφορών Επιθετικότητας Σχέσεων

Προμελετημένη Άμεση

Όταν δεν συμπαθώ κάποια παιδιά δεν τα αφήνω να έρθουν στην παρέα μου στο διάλειμμα

Προμελετημένη Έμμεση

Κατηγορώ κάποια παιδιά πίσω από την πλάτη τους ώστε τα άλλα να μην τα συμπαθούν

Αντιδραστική Άμεση

Όταν κάποια παιδιά με θυμώσουν δεν τους δίνω σημασία ή σταματώ να τους μιλώ (κρατώ «μούτρα», «κόβω» την καλημέρα, «η τιμωρία της σιωπής» - μη λεκτική)

Αντιδραστική Έμμεση

Όταν κάποια παιδιά με θυμώσουν αποκαλύπτω τα μυστικά τους σε άλλα ή σπάζω πλάκα πίσω από την πλάτη τους για τον τρόπο που ντύνονται ή για το πώς συμπεριφέρονται

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗΣ

- **Σιωπηλή περιφρόνηση** – τιμωρία της σιωπής (διακοπή επικοινωνίας, άσκηση εξουσίας)
- **Εξαναγκασμός** κάποιου φίλου να πάρει θέση σε μία διαμάχη / διαφωνία
- **Προσπάθεια** διακοπής της φιλίας ανάμεσα σε άτομα
- **Αναμετάδοση** ανυπόστατων φημών και κουτσομπολιού στο στόχο του κουτσομπολιού
- **Συναισθηματικός εκβιασμός** – να το «παίζει» λυπημένος/η μέχρι να γίνει το δικό του / της
- **Να σε κατηγορεί, να σε γεμίζει ενοχές ή ντροπή**
- **Να εκφοβίζει**

ΠΙΘΑΝΟΙ ΡΟΛΟΙ

- **Αρχηγός** (όλα τα άτομα της ομάδας υπακούουν στις προσταγές του/της)
- **Συνεργάτης / Κολλητός του αρχηγού** (θαυμάζει και σέβεται τον/την αρχηγό χωρίς να έχει δική του γνώμη)
- **Ο / Η κουτσομπόλης / - α** (συνάπτει φιλίες με τους πάντες για να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους και φυσικά πληροφορίες, μυστικοπαθής) – frenemy (Friend + Enemy)
- **«Το μυγάκι»** (γυρίζει από ομάδα σε ομάδα, αποφεύγει συγκρούσεις, δεν ανταγωνίζεται)
- **Ο /Η θεατής** (ειρηνοποιός, γνωρίζει ότι η συμπεριφορά του αρχηγού είναι λάθος, συντρέχει όπου χρειαστεί)
- **Ο επίδοξος** («τζάμπα μάγκας») καταβάλλει κάθε προσπάθεια για να ενταχθεί σε κάποια ομάδα, δεν γνωρίζει τη διαφορά ανάμεσα στα θέλω του / της και στα θέλω της ομάδας
- **Το θύμα** (αισθάνεται απομόνωση, απορρίπτει άλλους εξαιτίας του ότι αποτελεί τον στόχο)

Επιθετικότητα σχέσεων – Αναπτυξιακή πορεία

- Προσχολική ηλικία

- Η Άννα και η Μαρία έπαιζαν όταν εμφανίστηκε η Ελένη και άρχισε να τους μιλά. Η Άννα και η Μαρία κάλυψαν τα αυτιά τους με τα χέρια τους.

- Ο Γιώργος και ο Νίκος έπαιζαν στη γωνία φαντασίας όταν ο Νίκος φόρεσε ένα καπέλο που το ήθελε ο Γιώργος. Μάλωσαν αρκετή ώρα μέχρι που ο Γιώργος είπε στον Νίκο «Δεν θα είμαι φίλος σου». Ο Νίκος δεν υποχωρούσε και ο Γιώργος ξαναείπε «Δεν θα είμαι ο καλύτερος σου φίλος». Τελικά ο Νίκος υποχώρησε.

- **Μέση παιδική ηλικία**

- «Θα είμαστε μια ομάδα αλλά εσύ δεν είσαι στην ομάδα μας»
- Προσποιούνται ότι δεν βλέπουν κάποιο παιδί
- Λένε ψέματα για άλλα παιδιά
- Λένε στους φίλους τους να μην κάνουν παρέα κάποιο άλλο παιδί
- «Δεν θα είμαι φίλος σου πια»

- **Εφηβική ηλικία**
- Μιλάνε πίσω από την πλάτη των άλλων
- Αποκλεισμός από την ομάδα
- Προσποιούνται ότι είναι φίλοι με κάποιο παιδί ώστε να του την «φέρουν» μετά
- Λένε τι σκέφτονται γι' αυτούς μπροστά σε άλλους για να τους κάνουν να ντραπούν
- Αγνοούν άλλα παιδιά, δεν απαντούν ή δεν καλούν πίσω στις κλήσεις τους
- Προσπαθούν να κλέψουν τον φίλο των άλλων κοριτσιών

ΕΙΝΑΙ Η ΕΣ ΓΕΝΟΥΣ ΘΗΛΥΚΟΥ?

- Αρχικά θεωρήθηκε ως χαρακτηριστική αντικοινωνική συμπεριφορά **των κοριτσιών** διότι τα αγόρια έχουν αυξημένες πιθανότητες να γίνουν σωματικά βίαια, παρόλα αυτά
- Η σύγχρονη έρευνα δεικνύει πως τα πράγματα **δεν είναι τόσο απλά** και απαιτούν περισσότερες και **σε βάθος ερμηνείες** (εξάλλου αγόρια και κορίτσια επιθυμούν να ανήκουν σε ομάδες)
- Παρά τα επιστημονικά πορίσματα που θέλουν τα κορίτσια να εκδηλώνουν συχνότερα αυτή τη συμπεριφορά στις παρέες τους και ότι στα κορίτσια οι επιπτώσεις της συμπεριφοράς αυτής είναι πιο σοβαρές απ' ό τι στα αγόρια, υπάρχουν εξίσου και αρκετές εξαιρέσεις και **διαμετρικά αντίθετα ευρήματα**.

ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ

Από τις μελέτες μας βρέθηκε πως:

- **Τα αγόρια** σημείωσαν υψηλότερη βαθμολογία στην ΕΣ (Kokkinos et al., 2016a,b; Voulgaridou & Kokkinos, 2016a), καθώς και στην προμελετημένη και αντιδραστική λειτουργία της (Kokkinos & Voulgaridou, 2017; Kokkinos et al., 2017a,b).
- **Δεν βρέθηκαν διαφορές ως προς το φύλο** (Kokkinos & Voulgaridou, 2017; Bakalaki & Kokkinos, 2016; Voulgaridou & Kokkinos, 2016b)
- **Συγκριτική μελέτη ανάμεσα σε Ελλάδα και Κύπρο** - Αγόρια στην Ελλάδα βρέθηκαν να είναι περισσότερο θύτες ΕκΣ, ενώ στην Κύπρο επιθετικά θύματα ΕκΣ. Απεναντίας, περισσότερα κορίτσια από την Κύπρο βρέθηκαν στην ομάδα των παθητικών θυμάτων ΕκΣ (Fanti, Kokkinos, et al., 2019).

ΓΙΑΤΙ ΤΑ ΑΓΟΡΙΑ?

- Το κίνητρο πίσω από την εμπλοκή σε περιστατικά ΕΣ συνδέεται με την κοινωνική κυριαρχία, τη δημοφιλία και την ανάγκη του «ανήκειν»
- Τα αγόρια έχουν περισσότερες πιθανότητες να αποκλείσουν συμμαθητές τους που επιδεικνύουν λιγότερο «αρσενικές» συμπεριφορές ή όσους δεν συμμετέχουν σε αθλήματα.
- Η «ευελιξία» των αγοριών στην εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς η οποία μπορεί να ενσωματώνει τόσο φυσικές όσο και σχεσιακές μορφές επιθετικής συμπεριφοράς
- Η αυξημένη αλληλεπίδραση ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια κατά την εφηβεία
- **Πολιτισμικές διαφορές** – νέοι με επιθετική συμπεριφορά που ανήκουν σε συλλογικές κοινωνίες έχουν αυξημένες πιθανότητες να εκδηλώσουν περισσότερη ΕΣ παρά φυσική επιθετικότητα

Χαρακτηριστικά θυτών ΕΣ

- Αυξημένο άγχος και κατάθλιψη (Werner & Nixon, 2005)
- Στοχεύουν στην ιδιότητα, την άσκηση ελέγχου και την εκδίκηση (Miller & Lynam, 2003)
- Αποδίδουν εχθρική πρόθεση στους συμμαθητές τους στις κοινωνικές συγκρούσεις (Crick, et al., 2002)

- Αναπτυγμένη γνωστική ενσυναίσθηση (Tani, et al., 2003)
- Αναπτυγμένες γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες (Monks, et al., 2005)
- Κοινωνικά δραστήριοι και δημοφιλείς (Toblin, et al., 2003)

Κοινωνικά δραστήριοι και δημοφιλείς...

Μπορεί συνεπώς η ΕΣ να αποτελεί μια προσαρμοστική **στρατηγική** για παιδιά ώστε να διατηρήσουν την **κοινωνική τους θέση**;

Η χρήση ΕΣ συνδέεται με τη διατήρηση και/ή βελτίωση της κοινωνικής θέσης κάποιου στην ομάδα συνομηλίκων.

Δημοφιλία, Κοινωνική Προβολή, Συμπάθεια, Κοινωνική Ικανότητα

Συνεπώς η εστίαση στην περίπτωση της παρέμβασης θα πρέπει να αφορά τόσο σε μαθητές θύματα όσο και σε αυτούς που είναι κοινωνικά προβεβλημένοι / δημοφιλείς.

Λόγοι/Κίνητρα εκδήλωσης ΕΣ

Στρατηγική για κοινωνική επιρροή σε άλλα πρόσωπα – Αποκλειστικότητα στις φιλίες

Πραγματοποίηση προσωπικών στόχων/φιλοδοξιών

Επικράτηση στην ιεραρχία σε ένα κοινωνικό δίκτυο, πρακτικές ανατροφής

Ζήλεια (προμελετημένη ΕΣ, κοινωνική κυριαρχία), Φόβος, Θυμός, Ασταθή και καταπιεσμένα συναισθήματα (εκφραστική καταστολή), Ανασφάλεια στα πλαίσια της φιλίας, Ανυπομονησία, Αναζήτηση ευχαρίστησης

ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Γνωρίσματα προσωπικότητας που προδιαθέτουν σε **χαμηλή αυτορρύθμιση και αυτοέλεγχο**, και σε **υψηλή συναισθηματική ευαλωτότητα** (να παίρνει ρίσκο που θα οδηγήσει σε απόρριψη, να μιλά για λάθη που έκανε, να διαμοιράζει προσωπικές πληροφορίες, να είναι ειλικρινής για τις απαιτήσεις του από μία φιλική σχέση)
- Προβλήματα **εσωτερίκευσης και εξωτερίκευσης**.
- **Συναισθηματική αστάθεια**, προβλήματα στην ενσυναίσθηση και στην οικειότητα/εγγύτητα με τους άλλους, **άγχος αποχωρισμού** στις σχέσεις, **υπερβολική εγρήγορση** για την πιθανότητα απόρριψης από τους άλλους, τάση για **εχθρική ερμηνεία** των διαπροσωπικών σχέσεων και για **εχθρότητα γενικά**.

ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Διογκωμένες **ναρκισσιστικές τάσεις** και άρα γοητευτικά για όσους δεν τα γνωρίζουν καλά (οι εκπ/κοί είναι πιθανόν να μην τα γνωρίζουν καλά με το φόρτο εργασίας που έχουν και τους πολλούς μαθητές με τους οποίους δουλεύουν). Οι ναρκισσιστικές τάσεις τους αποτελούν τη **ρίζα εκδήλωσης** της επιθετικότητας σχέσεων, αλλά και την **προστασία** τους από τον εντοπισμό τους ως θυτών.

ΑΛΛΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ...

- Υψηλό κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο που είναι πιθανό να έχουν τα παιδιά αυτά, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή.
- Προσοχή σε σχολεία στα οποία υπάρχουν κοινωνικές/οικονομικές ή άλλες ανισότητες και διακρίσεις, ή φοιτούν μαθητές από ανώτερα ή ανώτατα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα.
- «Όλα μας ανήκουν, όλοι οφείλουν να ικανοποιούν τις δικές μας ανάγκες»
- Η πεποίθηση πολλών παιδιών και εφήβων ότι έχουν **φίλους** ενώ στην ουσία έχουν μόνο **ακολούθους** (followers), πραγματικούς και εικονικούς στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι **φιλίες** τους είναι **δημόσιες σχέσεις**.

Παράγοντες Κοινωνικής Νόησης

02

01

Εχθρική απόδοση
αιτιότητας

Είναι
προκατειλημμένοι &
ερμηνεύουν ως
εχθρικές τις
κοινωνικές τους
σχέσεις με τους
άλλους

Ηθική αποδέσμευση

Δικαιολογούν την
επιθετική
συμπεριφορά τους

Λιγότερο
λανθασμένη
συγκριτικά με τη
σωματική

Αυταρχικό στυλ

Συνδέεται θετικά με την ΕΣ

Χαμηλή γονική ψυχολογική αυτονομία & αυστηρός συμπεριφορικός έλεγχος (Kokkinos & Voulgaridou, 2016)

Επιεικές στυλ

Ο ασθενής γονικός έλεγχος έχει συνδεθεί με την ΕΣ (στην εφηβεία) (Kokkinos & Voulgaridou, 2016)

Δεσμός

Αρνητική σύνδεση με τη διαθεσιμότητα και τη στήριξη από τη μητέρα αλλά όχι τον πατέρα (Kokkinos & Voulgaridou, 2018; Voulgaridou, 2019)

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ...

- Συχνές απουσίες
- Κατάθλιψη
- Άγχος
- Θυμός
- Διαταραχές διατροφής
- Μοναξιά
- Έλλειψη αυτό-εκτίμησης
- Αυτοκτονικές τάσεις

Εντοπισμός στο σχολείο..

Οι υποκινητές της συνήθως δεν θεωρούν ότι διαπράττουν σφάλμα (πχ είναι τόσο κακό να μιλάς σε κάποιον άλλο?)

Συχνά θεωρείται πως δεν συντρέχει λόγος αντίδρασης από τους ενήλικες διότι αποτελεί αναπτυξιακό στάδιο στις σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους

Η συνδρομή πολλαπλών πληροφοριοδοτών συνήθως βοηθά.

Όσοι χρησιμοποιούν ΕΣ συνήθως διαθέτουν προηγμένες γνωστικές λειτουργίες και γνωρίζουν πώς να δρουν με τρόπο ώστε να μη γίνονται αντιληπτοί στους ενήλικες

Φαίνεται ότι ακόμη και η παρουσία των ενηλίκων (πχ εκπαιδευτικών στο διάλειμμα) δεν είναι αρκετή να αποθαρρύνει τέτοιες συμπεριφορές ($r=-.45$, Olweus, 1993)

Κοινωνομετρικές μέθοδοι, φυσική παρατήρηση, εργαστηριακά πειράματα, εκτιμήσεις εκπαιδευτικών, συμμαθητών, ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς

ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ...

- Η ΕΣ συνδέεται άμεσα με τις **ηθικές αξίες**, με τα **πρότυπα** που έχει η κάθε κοινωνική ομάδα ή υπο-ομάδα για τις **διαπροσωπικές σχέσεις**, την **εξουσία**, την **επιτυχία** στη ζωή, ή ακόμη και την **προσωπική ευτυχία**.
- Αύξηση της **ενημερότητας** σχολικού προσωπικού (βραχεία ενδουπηρεσιακή επιμόρφωση), μαθητών και γονέων με σκοπό την αλλαγή του συστήματος των **κανονιστικών πεποιθήσεων** για την ΕΣ - ποιες αξίες, νόρμες για τα θέματα αυτά έχει το κάθε σχολικό περιβάλλον
- Βελτίωση του κοινωνικού και συναισθηματικού κλίματος της σχολικής κοινότητας

ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ..

- Παροχή ευκαιριών στα παιδιά με **μεγάλη τάση προβολής και κυριαρχίας** να εκφράζονται με κοινωνικά και ηθικά αποδεκτούς ή ακόμη και επιθυμητούς τρόπους,
- Ενίσχυση πρακτικών **συμπερίληψης** και **ένταξης** όλων των παιδιών σε μια ομάδα που θα χαρακτηρίζεται από **αλληλοσεβασμό, αλληλεγγύη, συνεργασία** και δημιουργική φαντασία.
- Διδασκαλία δεξιοτήτων **θετικής σχολικής και κοινωνικο-συναισθηματικής συμπεριφοράς** για την αποφυγή χρήσης των αρνητικών και καταστροφικών συμπεριφορών όπως η ΕΣ

ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

- Επιδιώξτε να μιλήσετε τόσο με το θύτη όσο και με το θύμα χωριστά (κάθε ιστορία έχει δύο όψεις)
- Μην κατηγορείτε το θύμα
- Ζητήστε να σας μιλήσουν για το πώς νιώθουν
- Σκεφτείτε τρόπους ώστε να μπορέσει να κάνει φίλους αλλά και να μπορέσει να εντάξει κι άλλα άτομα στην παρέα (δεν ξεχνάμε το δικαίωμα κάποιου να μην επιθυμεί τη φιλία / παρέα κάποιου άλλου χωρίς όμως να το θίγει ή να το προσβάλλει)
- Εξετάστε τις αντιλήψεις αναφορικά με την ευθύνη που έχει κάποιος απέναντι στον φίλο
- Καλλιέργεια σεβασμού (αξιών).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΛΕΚΟΝΤΑΙ...

- Εκπαίδευση σε δεξιότητες **κοινωνικο-γνωστικής αναπλαισίωσης (αλλαγή τρόπου σκέψης)** για τη βελτίωση των κοινωνικών τους σχέσεων
- Οι **παρορμητικοί / ανυπόμονοι** μαθητές θα πρέπει να ασκηθούν σε στρατηγικές αυτορρύθμισης και αυτοελέγχου καθώς και **δεξιότητες επίλυσης συγκρούσεων**
- Εκπ/ση σε δεξιότητες **διαχείρισης του άγχους, συναισθηματικής διαχείρισης**

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΠΟΥ ΕΜΠΛΕΚΟΝΤΑΙ...

- Έμφαση στις **ηθικές συνέπειες της ΕΣ**, διευκόλυνση της κατανόησης της κοινωνικής ευθύνης, **αποφυγή εγωκεντρικής αιτιολόγησης** της συμπεριφοράς. Ενθάρρυνση της **ηθικής ανθεκτικότητας** (ικανότητα να μπορεί κάποιος να ανθίσταται σε ηθικά προκλητικές συμπεριφορές)
- Ενίσχυση της **ενσυναίσθησης**, ειδικά σε όσα παιδιά / νέους έχουν δυσκολίες να αντιληφθούν το πώς νιώθει κάποιος που υφίσταται ΕΣ.

ΑΣ ΣΚΕΦΤΟΥΜΕ...

- Μας πήρε ως κοινωνία αρκετά χρόνια να αναγνωρίσουμε τον εκφοβισμό στο ελληνικό σχολείο
- Ας αναλογιστούμε **που βρισκόμαστε** (πόσο πίσω ή μπροστά είμαστε) στην αναγνώριση ως προβλήματος της επιθετικότητας σχέσεων, κυρίως από τη σχολική κοινότητα

Σας Ευχαριστώ

E-mail: kkokkino@eled.duth.gr